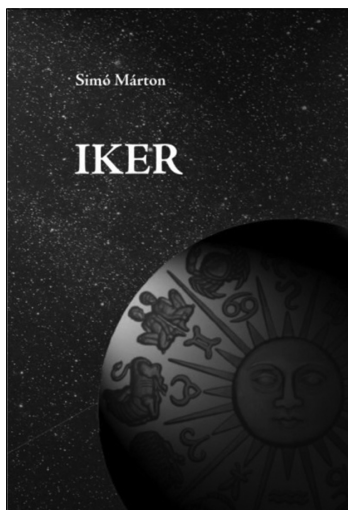

Zsidó Ferenc

AZ IKREK ÉS A NAGY: MIND SZÉKELY

Keretes szerkezetű mű Simó Márton legújabb regénye¹: azzal a metaforikus mozzanattal indul és zárul, hogy az énelbeszélő kezébe veszi a családi, örökölt Bibliát, mely „az idők során megannyi javításon és újrakötésen átesett”, és amelynek végén több üres oldal állt, melyekre az elődök felvésték a család legfőbb történéseit – születés, házasodás, halál, stb. „András fijamnak és feleségének, Rózáliának 24 december 1970ben született két egészséges iker gyermeke, kiket Hunor Ádám és Magor Tamás kereszteltünk 971 február 12én.” (15. o.) Ebből a bejegyzésből bomlik ki a történet, melynek narrátora az ikreknél négy évvel idősebb testvérbáty. A könyv ugyanakkor legalább annyira az ő története, mint az ikreké. És legalább annyira a székelység története ebből a korszakból (előzményeivel együtt), mint hármuké. Ez egyszerre jelenti a könyv erősségét és gyengeségét. Erősségét azért, mert e három személy életútja révén betekintést nyerhetünk az elmúlt ötven év erdélyi magyar valóságába – különböző kataklizmákkal, kommunizmussal, rendszerváltással, emigrációval, mindennel együtt, tehát társadalmi keresztmetszetet kapunk, szociografikus mélységűt. Gyengeségét azért, mert a narráció talán túl szerteágazóvá válik, talán túl sok a mellékvágány, a lábjegyzetes apropó, talán túl sok a narrátor azon igyekezete, hogy megértse és az olvasónak is megmagyarázza ezt a világot.

Apropó, lábjegyzetek: a kötet sajátos stílusjegyeivé válnak, kiegészítenek, árnyalnak, pontosítanak, olykor önálló életre kelő kis sztorikat

1 Simó Márton: *Iker*. Csíkszereda–Budapest, 2022, Hargita Népe Kiadó – AB Art Kiadó.

is tartalmazzanak. A szerzői szándék szerint vélhetően az utókornak szólnak, akik már nem ismerhetnek bizonyos kifejezéseket, személyeket, jelenségeket.²

Megjegyzendő, hogy a kötetben a lábjegyzeteken kívül másfajta kitérők, apropók is vannak, ezeket szögletes zárójellel jelöli a szerző: egy részük szétfeszíti a mű keretét, más részük érdekes, izgalmas színpontot hoz, lásd pl. kultúrtörténeti kuriózumként az öszvérről szóló eszmefuttatást.

Fejlődésregényről beszélhetünk, hisz nyomon követhetjük az ikrek gyerekkorát, kontrasztként pedig az énelbeszélőét. Hangsúly tevődik a köztük lévő versengésre, féltékenységre: „...a családban, a faluban, az iskolában, majd a munkahelyeiken ők váltak fontossá és emlékezetessé. Én csak egy gyermek voltam. Esetleg a nagy. Ők pedig az *ikrek*.” (22. o.) A szembenállás az évek teltevel csak fokozódik, az ikrek egyre inkább különböznek a narrátortól: „mintha másik környezetben nőttek volna fel”. (99. o.)

Ez nem bontja meg teljesen a családi harmóniát, de feszültségeket generál. Ezzel együtt a narrátor plasztikus, szeretetlenti képet rajzol a szűkebb környezetről, családról, szülőkről, a gyermekek életében kiemelt szerepe van a nagyapának, papónak. Ugyanakkor szigorú és kijózanító az ezzel az érzéssel való számvetés, leszámolás: „...létezik valamiféle összehangoltság, valami közös hullámhossz, valami telepátia a nagyszülő és az unoka között. Egy ideig. Mondjuk úgy, hogy a kamaszkor felső határáig. Akkor már olyan, mintha fölöslegessé válna. Vajon véget ér a szerepük?” (68. o.)

Apropó, szétfejlődés: az elbeszélés jól érzékelteti ennek időbeli változó dinamikáját, az erőviszonyok megváltozását. A serdülőkor múltával megkezdődik az ikrek egymástól való eltávolodása, illetve az énelbeszélő-testvérbátyhoz való új kapcsolódások kialakítása. Ekkortól egészen eltérő értékrend szilárdul meg bennük, más-más utat kezdenek járni és kölcsönösen lenézik egymást. És ha már dinamikáról beszélünk: a narrátor ugyanakkor arra is utal, hogy később, az érésnek egy következő fokán mindhárman közelebb kerülnek egymáshoz. „Később *értünk* össze. Később váltunk alkalmassá arra, mi hárman, testvérekül, hogy valamennyire tudatosan éljünk együtt az időnkben...” (136. o.)

2 Megjegyezném, stílszerűen lábjegyzetben, hogy e lábjegyzetes technikát véleményem szerint E. T. A. Hoffmann járatta csúcsra (funkcionalitás és a hozzáadott művészi érték szempontjából): *Murr kandúr életszemlélete* című művében.

Magor az 1990-es változásokat követően külföldre távozik, Kanadában telepszik meg. Jellemét gyökeresen megváltoztatja az emigráció, a kanadai jóléti társadalomba való viszonylagos betagozódás: „A pénz olyan magabiztosságot képes nyújtani, amely jórészt pótolja az elveszett hazát, és valami szabadságfélével ruházza fel az embert.” (228. o.)

Hunor pedig mindinkább a konzervatív székely életmodellt testesíti meg: miután az 1990-es években rövid ideig kipróbálja magát kábeltelevíziós vállalkozóként, hazaköltözik a faluba, megvásárol egy parasztházat, és nekifog autentikusan felújítani. Ez jelképes gesztus: éli és élteti a hagyományt. A narrátor ugyanakkor nem teszi le egyértelműen a garast emellett sem, jelzi, hogy ennek az életformának is megvannak a buktatói, anakronizmusa, hisz a sok vendégmunka, külföldön való forgolódás révén olyan sokat változott a székelység, hogy a tradicionális lassan idegenné kezd válni számára, így Hunor mindinkább elszigetelődik a faluban, különcnek tűnik.

Ezzel párhuzamosan Magor a hedonizmus felé hajlik, világutazóvá válik, aki élvezni akarja a megszerzett pénzt, de akit az élvezetek lassan pusztítani kezdenek (jelképes momentum, amikor hosszú évek után győnni próbál, de már nem jutnak eszébe a formulák).

És ott az énelbeszélő, akit szintén kötnek a gyökerei, mint Hunort, de a szülőfalunak búcsút int, igaz, nem megy messze, csak a legközelebbi centrumba: ő az iparosítás révén faluról városra beköltöző székelység útját testesíti meg.

Adott tehát három eltérő életmodell, három archetípus: lehetséges székelyföldi életutak? Ezek az életmodellek konfrontálódnak, vibráló játékban állnak egymással: „Állandóan vitatkoztam az Új Világba kitántorgott öcsémmel” (194. o.), mondja egy helyütt a narrátor: a monologikus vitatkozás, az önmagunk ellen való érvelés egyik sajátosága a könyvnek.

Ami a regény közéleti, társadalmi vonulatát illeti: a narrátor megpróbálja megfogni időben, hogyan változott a székelyföldi uralkodó életmodell. Némi nosztalgiával tekint a régi világba, a jelenből hiányolja a székely falu megtartó erejét, frusztrálja az ideiglenesség, átmenetiség. Lesújtó véleményt fogalmaz meg a közelmúlt és jelen morális állapotáról, anyaországiak és az elszakított területeken élők meghasonlásáról: „A székely táposnak csúfolta az anyaországit, rommagyarként csonka-

magyarnak tartotta, miközben az ő gyermekei idehaza még inkább felzárkóztak a posztindusztriális korszak idiotizmusához.” (234. o.)

Ugyanakkor azt is érzékelteti, e népcsoportnak olyan kvalitásai vannak, amelyek életképessé teszik rendszerektől, országhatároktól függetlenül: „A székelynek tartása van az országban. Ebben. Vagy abban. Ahogy vesszük. Mind a kettőben.” (24. o.)

A kötet azzal zárul (apropó, keret!), hogy az énelbeszélő ül a családi Biblia előtt, és nem tudja, mit jegyezzen fel az elmúlt ötven év krónikájából: „Mert a mai állapot nem tűnik olyannak, hogy érdemes volna bármit feljegyezni. Vagy vegyük úgy, hogy szomorújáték, s emlegessük a végét? Hogy ennyi volt? Hogy marad ennyi meg annyi, de az egyenleg végül nulla lesz. Hogy ezennel be is fejeztük...?” (403. o.)

Három életút, három lehetséges forgatókönyv, de egyik sem üdvtörténet. A szerző nem mondja meg a tutit, nem mutatja meg a helyes irányt. A hármójuk közül a Magor élete tűnik leginkább zsákutcának az emigrációval és világpolgársággal (ilyen értelemben szimbolikus lehet viszonylag korai halála is). De Hunor élete sem példaértékű, mert hiába tette fel az életét a hagyományápolásra, a gyermekei kiléptek ebből a körből, külföldre mentek, ő kettesben maradt a feleségével: „alig ötvenévesen olyanok, mint holmi félretolt öregek” (404. o.).

Önmagáról sem alkot megszépítő, illuzórikus képet a narrátor, nincs az elbeszélésben öngazolás: „...ülök magányosan városi garzonomban és töprengék...” Ez a tépelődő gesztus lehetne a regény legjellemzőbb magatartása: hogy miért nem lehet, nem lehetett jobban? A külső körülmények, a társadalmi determinizmus miatt, mert annyi ellentétes hatás érte az elmúlt ötven évben ezt a kisközösséget? A könyv tehát leképezi azt a külső-belső nyugtalanságot, amit a székelység az elmúlt ötven év változásai közepette folyamatosan megtapasztalhatott.

Amint jeleztem, a regény egyik vonulata társadalomképként is értelmezhető (egyreszereknek kimondottan szociografikus jellege van), a másik viszont bildungsroman, amely az egyéni életutak és habitusok vizsgálata felől próbál választ találni a közösség fontos kérdéseire. Pontosabban: mindkettő inkább csak kérdéseket vet fel, melyek tovább zakatolnak az olvasóban. Ez mindenképpen a könyv erényei közé sorolható.